

Ἐάν τοῖς εἰρημένοις προσθέσωμεν ἐξ τόμους ὄμητορικῶν λόγων, ἔχομεν ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα τόμους, τουτεστὶ κολοσσιαίαν καὶ καταπληκτικὴν ἔργασίαν, διηγημάτως καὶ κανονικῶς οὐχὶ εἰς μόνος δύναται νὰ παραγάγῃ ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἐν πολλαῖς γενεαῖς ἐργαζόμενοι μόλις εἶναι δυνατὸν νὰ συντελέσσοι. Τοιοῦτο γιράντιειον ἔργον μαρτυρεῖ προφανῶς γόνιμον νοῦν καὶ εὔτροχον πνεῦμα, ἀσυνήθη δύναμιν καὶ σπανίαν μεγαλοφυῖαν.

Ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων δ. Γ. Μιστριώτης ἔτεμε νέαν καὶ τέως ἀσυνήθη παρ’ ἡμῖν ὅδὸν καὶ ἐπήγαγε τελείαν ἀναμόρφωσιν. Δὲν περιωρίζετο δηλαδὴ ἐν ἔηρᾳ καὶ ὡς εἰπεῖν γραμματικῇ ἔρμηνείᾳ οὐδὲ ἔξελάμβανε τοὺς συγγραφεῖς ὡς νεκρὰ πτώματα, ἐφ’ ὃν νὰ ἀσκῶνται οἱ φοιτηταὶ εἰς τὴν ἀνατομὴν τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ἔθεωρει τὰ ἔλληνικὰ συγγράμματα ὡς ἀριτρεπῆ τῶν ἰδεῶν μέγαρα, εἰς ἣν γλῶσσαν ἀσφαλῶς ὡς θεότευκτος κλείς εἰσάγει. Διὰ καλολογικῶν λοιπὸν καὶ κριτικῶν καὶ ἴστορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀναλύσεων καὶ παρατηρήσεων ἀπεκάλυπτεν εἰς τοὺς ἐκθάμβους μαθητὰς αὐτοῦ τὰ μεγαλοπρεπέστα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας μνημεῖα, εἰσῆγε τούτους εἰς τὰ βασίλεια τῶν ἰδεῶν καὶ ἔδείκνυεν ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι σεμναὶ καὶ χαρωπαὶ τῆς Ἑλλάδος θυγατέρες. Ἐρμηνεύων τὰ ἀρχαῖα κείμενα σαφῶς, ἀπεικονίζων ἐναργῶς καὶ ἐμφανίζων ζωηρῶς πρόσωπα καὶ πράγματα ἐμύει τοὺς μαθητὰς διδάσκαλος ὡς ἔνθεος ἱεροφάντης τὰ ἱερὰ τοῦ ἀθανάτου ἔλληνικοῦ κόσμου μυστήρια, ἀνεμίμνησκε καὶ ἀνεκαίνιζε λαμπρὰς ἀρχαίας ἡμέρας καὶ ἔστρεψε τὸ ὅμμα τοῦ νοῦ εὐθὺν εἰς τὸ ἀνέσπερον τῆς ἀληθείας φῶς. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω πόσην τέρψιν καὶ ψυχικὴν ἥδονὴν ἐνεποίει μοι τὸ μάθημα τοῦ ἀοιδίμου καθηγητοῦ καὶ μετὰ πόσου πόθου προσεδόκων τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος ἔκείνου.

Διὰ τῶν ἔρμηνευτικῶν ἔκδσεων παρέσχε τῇ ἐπιστήμῃ δ. Μιστριώτης ἀξιολόγους ὑπηρεσίας ἄλλως τε καὶ διότι διὰ τῆς ὁρθῆς κρίσεως καὶ ὑγιοῦς ἀντιλήψεως ἔσωσε χιλιάδας χωρίων ἀτιναὶ ἢ ὑπέρομετρος τῶν ἀλλοδαπῶν κριτικὴ κατεδίκαζε καὶ διώρθου. Περὶ τοῦ πράγματος διέλαβεν εὐστόχως ἐν τῷ φιλολογικῷ συνεδρίῳ τῆς Σορβώνης, ἔνθα πρὸς ἄλλοις ἀνέπτυξε τὴν γνώμην ὅτι οἱ κριτικοὶ δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλωσι τὰ κείμενα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, πρὸν ἔξετάσωσι ταῦτα ἀπὸ ἔλληνικῆς ἀπόψεως. Καὶ δὲν ἐσφάλλετο πάντως δ. σοφὸς καθηγητὴς παρατηρῶν ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἑλληνες δυνάμεθα πολὺ κρείττον νὰ νοῶμεν τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ διὰ τὴν ταυτότητα τῆς γλώσσης καὶ διὰ τὴν συγγένειαν τῆς ἀντιλήψεως. Μεγαλουργὸς δὲ καὶ ἔθνοπρεπὴς ἦτο ἡ ἐπίνοια ἔκείνου, ὃπως ἀναγάγῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εύριπίδου. εἰς αὐτὸν

τὸ θέατρον. Πρόσεδρος δηλαδὴ γενόμενος τῆς ἑταιρείας πρὸς διδασκαλίαν ἀρχαίων δραμάτων ἔδιδαξεν ἐπὶ μίαν ὅλην δεκαετηρίδα πολλὰς ἀρχαίας τραγῳδίας. Ἡ τοιαύτη ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ γινομένη τῶν δραματικῶν ἀριστουργημάτων διδασκαλία, δι' ἣς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν θέατρον ἀνέζη, διήγειρε πᾶσιν ἀμύθητον ἥδονὴν καὶ ἀρρητον ἔκστασιν· οἱ μὲν διοεύθυντες θεαταὶ ἐφαντάζοντο ἔαυτοὺς πρὸς καιρὸν ἀρχαίους "Ελληνας, οἱ δὲ ἄλλοδαποὶ ἐπείθοντο δτὶ ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς διατελεῖ ζῶσα ἐν τῇ νεωτέρᾳ.

Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις καὶ μάλιστα τοῖς ὁμηρικοῖς λόγοις τοῦ κλεινοῦ ἐκείνου διδασκάλου ἐπανθεῖ σαφήνεια καὶ χάρις, γλαφυρία καὶ κομψότης, εὔμελεια καὶ ἡδύτης, δι' ὃν ἀρετῶν ἡ γλῶσσα αὐτοῦ προσήκει μὲν νὰ θεωρηθῇ τὸ καλλιστον ὑπόδειγμα ὁρθοεπείας καὶ ὁ τελειότατος τύπος τῆς καθαρευούσης ἡμῶν γλώσσης, δικαιοῖ δὲ παντελῶς τὴν γνώμην πολλῶν ἄλλοδαπῶν λογίων, δτὶ ἡ νέα Ἑλληνικὴ εἶναι κατὰ πάντα ἐπαρκεστάτη καὶ καλλίστη καὶ ἀξία νὰ καταστῇ γλῶσσα παγκόσμιος. Ἐπανελάμβανε συχνὰ ὁ ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος τοῦ λόγου χειριστής, δτὶ τὸ «μυστικὸν» τῆς φραστικῆς χάριτος καὶ θαυμαστῆς καλλιρρημοσύνης κεῖται ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν λέξεων καὶ τῇ καταλλήλῳ αὐτῶν διατάξει. Πρέπει δ' ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν δτὶ εἰς τὴν δυσέφικτον τῆς γλώσσης τοῦ Μιστριώτου ἀρετὴν συνετέλει οὖ μικρὸν καὶ τι ἄλλο, δπερ σπάνιον ὅν καὶ τοῖς ἄλλοις ἀσθενὲς ὑπῆρχεν ἐκείνῳ ἐν μεγίστῳ βαθμῷ· λέγω τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ γονιμωτάτην φαντασίαν τὴν ἐφευρίσκουσαν καὶ διαγράφουσαν ζωηρὰς καὶ περιλάμπουσες εἰκόνας καὶ μεταρσιοῦσαν εἰς ὑπερτέρου κόσμου ἀθέατα ὑψη. Καὶ ἀληθῶς ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, ἵδια ἐν ταῖς εἰσαγωγαῖς καὶ τοῖς ὁμηρικοῖς λόγοις, δέν εἶναι ἀπλῶς ἔντεχνος καὶ μεγαλοπρεπής ἄλλα καὶ μεστὴ λυρικοῦ ἔξαρματος καὶ φοιβολήπτου ἐνθουσιασμοῦ, δὲν εἶναι χαμαιπετής τις πεζογραφία ἀλλ' αἰθεροβάμων ποίησις, ἀφ' ἣς λείπουσι μόνον τὰ μέτρα· διδάσκει δι' ὑψηλῶν νοημάτων, τέρπει δι' εὐανθῶν κοσμημάτων. Ἄς ἀναγνώσωσιν οἱ ἐντρυφῶντες ἐν τοῖς ὁμηροῖς τοῦ χυδαῖσμοῦ τέλμασι καὶ ἐνασμενίζοντες ἐν τοῖς βδελυροῖς παραπαιούσης διανοίας πλάσμασιν, μὲν ἀναγνώσωσι, λέγω, τὰ συγγράμματα τοῦ Μιστριώτου καὶ κατ' ἔξοχὴν τοὺς ὁμηρικοὺς λόγους, ἵνα ἴδωσιν ἂν ἡ γλῶσσα ἡ καθαρεύουσα, ἡ γλῶσσα δηλονότι ἡ ἐθνική, εἶναι ἀκατανότητος καὶ ψυχρὰ ἡ τούναντίον ἐναργεστάτη καὶ θερμοτάτη, φωτίζουσα καὶ πυρακτοῦσα, συναρπάζουσα καὶ συγκινοῦσα μέχρι τῶν μυχαίταν τῆς καρδίας.

Φρονῶν δρῦσ δ Γ. Μιστριώτης δτὶ ἡ Φιλολογία δὲν εἶναι περιωρισμένη τις μάθησις ἀλλ' ἐπιστήμη ζωοποιὸς καὶ δύναμις ἐθνοποιὸς συνείδεν δτὶ διαφάντης αὐτῆς εἶχε καθῆκον νὰ διαδίδῃ εὑρύτατα τὰ Ἑλλη-

νεκά γράμματα και τὰ ἀπὸ τούτων ἀγαθὰ καὶ νὰ ὑπηρετῇ τῇ πατρίδι συντελῶν ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὴν πρόδοδον καὶ εὐπραξίαν αὐτῆς. Διὸ καὶ ἐπολιτεύσατο ἐν τῇ εὐρυτάτῃ καὶ εὐγενεστάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ· δὲν περιωρίσθη ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῇ συγγραφῇ ἀλλ᾽ ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν εἰς πάντα κύκλον, ἔνθα ἡδύνατο νὰ προσενέγκῃ ὑπηρεσίας καὶ νὰ ἀποβῇ ὠφέλιμος. Οὕτω διετέλεσεν ὃν πολλὰ ἔτη πρόεδρος τοῦ τὸ πρῶτον συσταθέντος καὶ ἴσχυροτατού ἀναδειχθέντος «Ἐλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου», ὅπερ οὖ ἀλλα τε πολλὰ εἰργάσατο καὶ κατώρθωσεν ἵνα ἰδρυθῇ τὸ πρῶτον Διδασκαλεῖον καὶ ἔξευρεθῇ τὸ οἰκόπεδον, ἔνθα νῦν ὑπάρχει τὸ Μαράσλειον μέγαρον. Συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς θηλείας νεολαίας κατασταθεὶς πρόεδρος καὶ ἡ ψυχὴ τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας». Ωσαύτως ἐγένετο ἐπὶ μακράν σειρὰν ἐτῶν πρόεδρος μὲν τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας» πρόεδρος δὲ τῆς «Ἐταιρείας τῶν φίλων τοῦ λαοῦ», ἰδρυτὴς δὲ καὶ πρόεδρος τῆς εἰρημένης Ἐταιρείας πρὸς διδασκαλίαν ἀρχαίων δραμάτων. Πλειστάκις ἐγένετο πρόεδρος ἢ εἰσηγητὴς κριτικῶν ἐπιτροπειῶν ἐν ποιητικοῖς καὶ ἄλλοις διαγωνισμοῖς. «Ὑπῆρξε δ' εἰς ἔκ τῶν σπουδαιοτάτων συντακτῶν τῆς ἐν Τεργέστῃ ἐκδιδομένης περιωγύμου ἐφημερίδος «Κλειοῦς» μετὰ τοῦ Διονυσίου Θερειανοῦ καὶ Θεαγένους Λιβαδᾶ. Ἡ σύνταξις τοῦ πανελλήνιου ἐκείνου φύλλου καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς γλώσσης πολὺ συντελέσαντος παρεῖχε μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν, ἥν ἔχοντιμοποίησεν δὲ Μιστριώτης πρὸς ἐπιτέλεσιν ἔθνικῶν ἔργων. Οὐχ ἦτον ἔδρασε καὶ ἴσχυρῶς ὠφέλησε διὰ τῆς στενῆς φιλίας, ἥν εἶχε πρὸς διαπρεπεῖς πολιτικοὺς καὶ κυβερνήτας καὶ μάλιστα τὸν Δῆμ. Βούλγαριν καὶ τὸν Ἀλέξ. Κουμουνδοῦρον, τὸν Κυρ. Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Θεόδ. Δηλιγιάννην. Οἱ ἐπιφανεῖς ἐκεῖνοι ἀνδρες ἐπαξίως ἐκτιμῶντες τὴν εὐρεῖαν μόρφωσιν καὶ κοινωνικὴν σύνεσιν ἥκουνον ἀεὶ μετὰ προσοχῆς τῶν λόγων καὶ γνωμῶν τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ.

Ἐν τῇ πολυμερεῖ δράσει καὶ τῇ παντοειδεῖ ἐνεργείᾳ δύο εἶχεν δὲ Γ. Μιστριώτης πρυτανευούσας ἀρχάς, ὅφ' ὃν καθωδηγεῖτο καὶ ἥλαύνετο εἰς μεγάλα βουλεύματα καὶ θαυμαστὰ ἔργα εἰς οὐδὲν λογιζόμενος οὔτε πόνους οὔτε κινδύνους· λέγω τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν. Εἶχε τὴν δρθὴν γνώμην δὲι γλῶσσα καὶ θρησκεία δὲν εἶναι μόνον τὰ Ἱερὰ σεβάσματα τοῦ ἥμετέρου Γένους ἀλλὰ καὶ οἱ ἀστραβεῖς στῦλοι τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐδείκνυε δηλαδὴ περιφανῶς δὲι ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλῶσσα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς¹⁾, ποιοῦσι τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους καὶ κατ' ἄκο-

¹⁾ Ρητ. Λόγ. 6, 115 ἔξ.

λουθίαν οἱ τοὺς δεσμοὺς τούτους θραύσοντες δὲν εἶναι μόνον ἀσεβεῖς ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος προδόται. Ἐδίδασκεν δτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τὸ σωσίβιον καὶ τὸ περίαπτον τοῦ ἐλληνικοῦ γένους, δι' ὃνκαὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῇ δουλείᾳ δύναται νὰ σωθῇ. «Οἱ ἐκδιώκοντες, ἔλεγε, τὴν δραίαν ἡμῶν γλῶσσαν ἐκ τῶν σχολείων καὶ οἱ ἐμβάλλοντες εἰς τὰ μητρικὰ χεῖλη ἔνεας γλῶσσας δὲν ἔξευγενίζουσι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀλλὰ σφυρηλατοῦσι τὰ δεσμὰ τῆς δουλωσύνης¹⁾). Ἀλλ' ἐν δνόματι τριῶν χιλιετηρίδων, αἵτινες δίκην εὔσταλῶν παρθένων ὄρχοῦνται περὶ τὸν Ἱερὸν τῆς ἀκροπόλεως βράχον, ἐν δνόματι τῶν μεγάλων διανοιῶν, αἵτινες ἐσφυρηλάτησαν τὸ στέμμα καὶ τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλίσσης τῶν γλωσσῶν, ἐν δνόματι τῆς θρησκείας τῶν πατέρων, ἥτις ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐδράζεται, καὶ ἐν δνόματι τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους μὴ δημιουργεῖτε βάναυσον χυδαίαν γλῶσσαν μηδὲ ἀνταλλάσσετε τὴν ἡμετέραν πρὸς οἴανδήποτε ἄλλην. Διότι αὐτῇ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀλυσίς ἡ συνδέουσα ἡμᾶς μετὰ ἐνδόξων προγόνων, δὲν εἶναι μόνον τὸ πτυχίον τῆς ἡμετέρας εὐγενείας ἀλλὰ καὶ ὁ φρουρὸς τῆς ἀνεξαρτησίας ἡμῶν²⁾». Τοιαύτην ἔχων γνώμην περὶ γλώσσης καὶ θρησκείας ἀνέλαβεν εὐτόλμως καὶ διεξήγαγεν εὔστόχως τοὺς κρατεροὺς ἐκείνους καὶ πᾶσι γνωρίμους ἀγῶνας πρὸς ἀνθρώπους ἀφρονας ἢ ἀλιτηρίους, οἵτινες ἐβούλευσαντο νὰ ὅνται πολύνωσι καὶ μολύνωσι τὴν ἀλουργίδα τῆς βασιλίσσης τῶν γλωσσῶν.

Καὶ λέγων καὶ γράφων ὁ Μιστριώτης ἐδίδασκε πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ὅπου εὑρίσκετο, τὸ ἔθνικὸν εὐαγγέλιον ὑπομιμῆσκων μὲν τὴν πάτριον ἴστορίαν, ἥν τελείως κατεῖχε καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἔγινωσκε³⁾ προβάλλων δὲ φαεινά ἵδεώδη⁴⁾, ὥφ' ὃν πρέπει τὸ ἐλληνικὸν γένος νὰ φω-

¹⁾ Εὔστοχώτατα ἔλεγεν «Ἡ χυδαία γλῶσσα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διεθνὴς τῶν βλακῶν καὶ ἡλιθίων καὶ οὐχὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Ηλέατου, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος». Ρητ. Λόγ. 5, 112.

²⁾ Ρητ. Λόγ. 1, 20, 21.

³⁾ Ὅπεροχος ἦτο ἀληθῶς καὶ ἀπαράμιλλος ὁ Διδάσκαλος, δτε εἴτε λέγων εἴτε γράφων ἔχοινε γεγονότα καὶ πρόστοπα ἴστορικὰ καὶ ἐποιεῖτο σύγκρισιν ἀρχαίων μεγάλων ἀνδρῶν πρὸς ἥρωας τοῦ 1821, ὃν τὸν χαρακτῆρα διέγραψεν οὗτος σαφῆ καὶ ζωηρόν ὃσει ἥσαν σύγχρονοι αὐτῷ καὶ οἰκεῖοι. Τὰ κατορθώματα τῶν γιγάντων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς ἀπετέλουν ὑπόθεσιν, περὶ ἥν ἔχαιρεν ἀσχολούμενος καὶ συνεκίνει διηγούμενος. Ἡ εἰς τὴν πάτριον ἴστορίαν ὑπερφυῆς ἐμβάθυνσις καὶ ἡ ἐνθουσιώδης ἔξαρσις τῶν μεγάλων γεγονότων συνετέλουν πλὴν ἄλλων εἰς τὸ νὰ ποιῶσι τὴν διδασκαλίαν πνευματικὴν ψυχαγωγίαν καὶ ἀνεπιληστὸν ἐντρύφημα.

⁴⁾ «Ἄνθρωποι, ἔλεγε, καὶ λαοὶ μὴ ἔχοντες ἵδεώδη ἐν ἑαυτοῖς εἶναι προωρισμένοι ὅπως διαφθαρῶσιν, ὡς ἡ ναῦς ἡ ἀποβαλοῦσα τὴν πυξίδα πλανᾶται ἀπελπιζεῖ ἐν τῷ πόντῳ» (Ρ. Λ. 3, 39). Παρετήρει δὲ δτι ἵδεώδης εἶναι δ τῶν ἡμετέρων προγόνων βίος, πρὸς ὃν ἐπιθυμοῦσι πάντες οἱ νεώτεροι λαοὶ νὰ προσαρμοσθῶσι (Ρ. Λ. 5, 111).

ταγωγῆται καὶ πρὸς ὅ διφείλει νὰ φέρηται. Ἐποίει δηλαδὴ παραπλήσια πρὸς ὅσα ἄλλοτε ἔπραξεν ἐν Γερμανίᾳ ὁ δαιμόνιος ἔκεῖνος Fichte, οὐας δὲ καὶ ὑπερέβαλλε πολὺ τὸν ἴδεολόγον φιλόσοφον. Χρυσαῖ εἶναι αἱ ὑποθῆκαι καὶ ἀτίμητα τὰ διδάγματα, ὅσα παρέχει ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ ἐν συγόλῳ καὶ εἰς ἑκάστην ἴδιᾳ τάξιν καὶ ἡλικίαν. "Ω, πόσον θὰ ἥτο χρήσιμον καὶ ἐμνωφελές, ἐν ἐγίνετο ἀπάνθισμα τῶν συγγραμμάτων καὶ κατ' ἔξοχὴν τῶν ὁρητορικῶν λόγων τοῦ Μιστριώτου, οὐας ἡ νεότης μάλιστα διδάσκηται τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας καὶ ἐνωτίζηται τὸ ἔθνικὸν εὐαγγέλιον. Διότι εὐαγγέλιον τοιοῦτο ἐκήρυξεν ἔκεινος, οὗ ἡ μὲν διάνοια ἥτο φωτεινὴ ἐστία συγκεντροῦσα ἀκτῖνας τοῦ ἀνεσπέρου φωτός, ἡ δὲ καρδία φλογερὰ κάμινος πατριωτικῶν συναισθημάτων. Τὸν λαὸν διδάσκει¹⁾ τὸ θεοπέσιον δίδαγμα ὅτι εἰς τὴν ἐφικτὴν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερτάτην τελείωσιν καὶ τὸ ἔκλαμπρον ἔθνικὸν μεγαλεῖον ἀγει ἀσφαλῶς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ κατὰ τὴν σοφίαν τῶν ἀθανάτων προγόνων καὶ ἡ μόρφωσις τῆς καρδίας κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ τήρησις τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων καὶ ἡ εὐλάβεια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. «Τὴν ὅδὸν—ἔλεγε—τὴν ἀγουσαν εἰς τὸ μεγαλεῖον παρέχουσιν αἱ ἔθνικαι παραδόσεις. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἡ μόρφωσις τῆς καρδίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ διατήρησις τοῦ ἀφελοῦς βίου τῶν πατέρων καὶ πάππων ἡμῶν εἶναι τὰ ἀκραιφνῆ καὶ ἀκίβδηλα τεκμήρια ἀσφαλοῦς προόδου καὶ ἔθνικοῦ μεγαλείου. Διότι δὲν δύνασαι νὰ εῦρῃς ὑγιεστέραν τῆς διανοίας τροφὴν ἢ ἐν ταῖς ἰδέαις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν δύνασαι νὰ προτιμήσῃς ὑγιεστέρας ἀρχὰς ἢ τὰς τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπινοήσῃς ἐντιμότερον καὶ θεοφιλέστερον οἰκογενειακὸν βίον ἢ τὸν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου σῶν»²⁾. Καὶ διαθερμαινόμενος αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ἀνηφαίστου τῆς φιλοπατρίας πυρὸς ἐφρονημάτιζε

¹⁾ Πολλὴν φροντίδα κατέβαλλε καὶ μεγάλην μέριμναν ἐπεδείκνυεν ὁ Γ'. Μιστριώτης πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, περὶ οὐ εἶχεν ἀρίστην γνώμην καὶ ἔλεγε συχνὰ δτι τὰ μὲν ἄλλα κράτη ἔχουσιν ἀγαθὰς κυβερνήσεις καὶ οὐχὶ λαούς, ἡμεῖς δὲ τούναντίον ἔχομεν λαόν. Ἐκ τούτου ἐξήρτα τοῦ ἔθνους τὴν ἐπίδοσιν καὶ μεγαλουργίαν καὶ παρετήρει δτι παρὰ τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ προσδοκῶμεν τὴν πλήρωσιν τῆς κοσμοϊστορικῆς ἐντολῆς. Διὸ καὶ πρόεδρος τῆς «Ἐταιρείας τῶν φίλων τεῦ λαοῦ» ἐκλεχθεὶς καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ψυχὴ ἀντῆς ἀγαθειχθεὶς πᾶσαν ἐποιήσατο σπουδὴν δπως ὁ λαὸς ἐκπαιδευθῆ καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις ἀναπτύξῃ τὸν νοῦν καὶ ἐξευγενίσῃ τὴν καρδίαν. Ἐν τῇ ἐταιρείᾳ πολλάκις ἐδίδασκεν αὐτὸς καὶ κατὰ μικρὸν ἀνέδειξεν ἀληθὲς Πανεπιστήμιον τοῦ ἔλληνικοῦ λαοῦ, προσφυῶς δ' ἐκάλει τὴν Σχολὴν τῶν ἐργατίδων τάξεων εἰσαγωγὴν καὶ πρόσοιμιον τοῦ κατὰ σύνταγμα πολιτεύεσθαι καὶ ὀνόμαζεν αὐτὴν προπύλαια σώφρονος καὶ φιλοπάτριδος βουλευτηρίου.

²⁾ P. A. 1, 147. 112.

τὸν λαὸν ὑπομιμνήσκων ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τρεῖς περίπου χιλιετηρίδας ἐγένετο ἀγρυπνος τῆς Εὐρώπης πυλωρός, ὁ σοφὸς ταύτης διδάσκαλος καὶ παιδαγωγός, ὅτι γεννᾷ πάντοτε φιλοτίμους καὶ ἀνδρείους¹⁾. Πρὸς δὲ τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου ἀποτεινόμενος ἔλεγεν: «Ὦ Υμεῖς δέ, ὃ τρόφιμοι τοῦ πανελλήνου τοῦδε καθιδρύματος, γίνεσθε τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων ἀγρεπνοι φρουροί, τῶν οἰκογενειακῶν ἀρετῶν πιστοὶ φύλακες καὶ τῆς θείας ἔκείνης γλώσσης, ἵνα δὲ κόσμος ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἐδημιούργησεν, ὑπέρμαχοι κατὰ τῶν ἔκφύλων καὶ τῶν ἔκβαρβαρωτῶν. Ἐχετε πάντοτε ἐν νῷ διτοῦ ὑποσκάπτων τὰ μασφαλῆ τῆς θρησκείας θεμέλια, δὲ κοῦφος τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων καταφρονητῆς καὶ δὲ ἐκφυλίζων καὶ ἐκχυδαίζων τὴν εὐγενῆ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σοφοκλέους γλῶσσαν σφυρηλατεῖ ἀλύσεις, ὅπως ὑποδουλώσῃ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρού»²⁾. Ωσαύτως πολύτιμα ἦσαν τὰ διδάγματα, μάτινα παρεῖχεν εἰς τὰς σπουδαζούσας νεάνιδας. Δεσποινίδες—ἔλεγε—ἔξελθετε εἰς τὸν βίον ἐν μὲν τῇ μιᾷ χειρὶ τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος ἔχουσαι, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τὸ κοχλιάριον τοῦ μαγειρείου καὶ τὴν βελόνην τῆς ὁμοτρίας. Ἐνώσατε τὸν θεωρητικὸν μετὰ τοῦ πρακτικοῦ βίου καὶ ἀποτελέσατε πρότυπον εὐγενοῦς Ἑλληνίδος. Ἀναμνήσθητε διτοῦ ἡ εὐγένεια τοῦ ἔλληνικοῦ γένους ἀνύψωσε τὴν θέσιν τῆς γυναικός, τὴν δὲ ἀνύψωσιν ἐκύρωσεν δὲ ἐν Γολγοθᾷ σταυρωθείς. Τὸ ἔλληνικὸν γένος ὑμῖν ἀνατίθησι τὸν ἔξευγενισμὸν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους, διότι ἐν τῷ ὄεύματι τῶν αἰώνων τὰ ἴματα αὐτοῦ ἐμιάνθησαν καὶ τὸ ἥθος ἐταπεινώθη³⁾. Προσφυῶς δὲ ἔξῆρεν διτοῦ ἔχομεν καθῆκον, ἵνα πλουτίσωμεν τῆς Ἑλληνίδος τὴν μὲν καρδίαν δι' εὐγενῶν συναισθημάτων τὴν δὲ διάνοιαν δι' ὑψηλῶν ἐννοιῶν· διότι ἐκ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς διανοητικῆς διαπλάσεως, ἐκ τοῦ ζῆλου καὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν γυναικῶν ἐξήρτηται τὸ μέλλον τῆς πατρίδος⁴⁾. Ωσαύτως τὰ προσήκοντα συνεβούλευε καὶ εἰς ἄλλους καὶ δὴ εἰς τοὺς Ἱερεῖς καὶ διδασκάλους· «οἱ Ἱεράρχαι—ἔλεγε⁵⁾—καὶ οἱ Ἱερεῖς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐφημερίδων ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, οἱ ὁγήτορες τῶν παντοειδῶν καὶ πολυωνύμων συλλόγων καὶ κατ' ἔξοχὴν οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι ἔχουσι τὸ Ἱερὸν καθῆκον, ἵνα κρατύνωσι τὸ θρησκευτικὸν συναί-

¹⁾ P. A. 6, 6 ἐξ. 1, 119 ἐξ.

²⁾ P. A. 1, 147.

³⁾ P. A. 4, 41. πρβλ. καὶ 2, 126. Ἡ τῆς τελείας γυναικὸς εἰκὼν διαγράφεται ξωγόως ἐν ίδιῳ λόγῳ ἐπιγραφομένῳ «Ποία προσήκει νὰ είναι ἡ Ἑλληνίς», 6, 236 ἐξ.

⁴⁾ P. A. 6, 244. 3, 94.

⁵⁾ P. A. 2, 131.

συμημα, βελτιώσωσι και καθάρωσι τὴν ἔθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν και ἐμπνεύσωσι χρηστὰς ἑλπίδας περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἔθνους και τῆς κοσμοῖστορικῆς ἡμῶν ἐντολῆς. Τοῖς διδασκάλοις τὸ Ἑλληνικὸν γένος δφεύλει μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι ἐγβραχυτάφ χρόνῳ ἐκάθηραν τὴν γλῶσσαν. Νῦν δομως ἔχουσι και ἄλλο καθῆκον. Ἐν τοῖς μνημείοις τῶν προγόνων ἡμῶν ὑπάρχει ὅλοκληρος πολιτισμός, ὃν ἀναπτύσσοντες και πρὸ τῶν πατερευμένων νέων και πρὸ τοῦ ἔθνους ὅλοκλήρου δύνανται νὰ διαπλάσωσι βίον εὐγενῆ και καθαρὸν ἀποκρούοντα πᾶσαν βαρβαρικὴν ἀφομοίωσιν και πᾶσαν τῶν ἔνομανῶν ἐπίδρασιν»¹⁾.

Τοιαῦτα συμβουλεύων ἡτο πλήρες χρηστῶν ἑλπίδων περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους²⁾ και παρήρχετο ἀσπονδος ἐχθρὸς τοῦ ἀπελπισμοῦ και τῆς ἀπασιοδοξίας. Παρεπήρει δρθῶς ὅτι ὁ ἀπελπισμὸς εἶναι νάρκη τοῦ ἔθνους και νέκρωσις τῶν ἔθνικῶν δυνάμεων και ὅτι πρέπει νὰ δρῶμεν ὡς ἄνδρες ἔχοντες μέλλον, διότι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἔχει μεγάλην ζωτικὴν δύναμιν, καθὰ ἔδειξεν ὁ μακραίων αὐτῆς βίος³⁾). Οὕτως ἐνεποίει θάρρος και ἐνέπνεεν ἑλπίδας, ὃσάκις μάλιστα τὸ ἔθνος διήρχετο δεινὰς στιγμὰς και κρισίμους καιρούς· προυθυμεῖτο νὰ μεταδίδῃ πᾶσιν ἐκ τοῦ ἕαυτοῦ θάρρους και τῆς αἰσιοδοξίας, ἀτινα ἥσαν ἐκείνῳ ἀξιάγαστα γνωρίσματα⁴⁾). Καὶ οὐ μόνον τοὺς ἄλλους ἔδίδασκε θάρρος και εὐτολμίαν ἄλλὰ και αὐτὸς εἶχεν ἀνδρεῖαν πολλὴν και εὐψυχίαν περισσήν, καθὰ πολλάκις κατέδειξεν. «Οτε συντάκτης ὧν τῆς «Κλειοῦς» ἐπέκρινεν αὐστηρῶς ἀδικον πρᾶξιν τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, ἐγράφη ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ «θέλομεν παύσει τὸν κ. Μιστριώτην, διότι ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά»· και ἐκεῖνος ἀπαντῶν ἔγραψεν ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ «Καὶ ἂν με παύσῃς, κύριε Πρόεδρε, οὐ παύσομαι ὧν λόγιος, διότι εἴμι λόγιος κατ' ἴδιότητα, Σὺ δὲ πρωθυπουργὸς κατὰ συμβεβηκός». «Οτε πάλιν ὑστερον ἐν τοῖς κρισίμοις γλωσσικοῖς ἀγῶσιν ἡ ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ ἀνέγραψε δύο ὅρθρα ὑπὲρ τῆς γλώσσης, ἡ ἀναγραφὴ δὲν ἔθεωρήθη ἐπαρκῆς και προσαπήτεῖτο διάταξις, δπως διακωλυθῆ ἡ ἰδρυσις χυδαίων σχολείων και ἡ εἰς τὰ σχολεῖα εἰσαγωγὴ χυδαίων βιβλίων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυβέρνησις ἐφαίνετο ἐπιμένουσα και μὴ ὑπο-

¹⁾ Ἐντεῦθεν μὴ τις ὑπολάβῃ ὅτι ὁ Μιστριώτης ἡτο ἄγαν συντηρητικὸς και ἱκιστα προοδευτικὸς ἦ. ὡς θὰ ἔλεγέ τις τῶν εὐβούλων χυδαίστῶν, «όπισθιδρομικός». διότι ὁρθῶς ἐφρόνει ὅτι τὸ ἴδεωδες τῆς κοινωνίας και τῆς πολιτείας ὑπάρχει ἐν τῇ ἐναρμονίῳ σχέσει τῆς προόδου πρὸς τὴν παράδοσιν. Ήερὶ τοῦ πράγματος τούτου διαλαμβάνει διεξοδικῶς ἐν τῇ πραγματείᾳ τῇ «Περὶ Σωκράτους και Ἀριστοφάνους» (1,260 Εξ.).

²⁾ 1,242.248.

³⁾ 2,193.187. 3,915.339.

⁴⁾ 1,338.

χωροῦσα εἰς τὰς ὑποδεῖξεις καὶ παρακλήσεις, ὁ φιλόπατρις γέρων φρονῶν
ὅτι πρόκειται ζήτημα ἀφορῶν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξίαν τῆς φυλῆς καὶ ὅτι ἡ
σωτηρία τῆς πατρίδος εἶναι ὑπεράνω πάντων δὲν ὕκνησε νὰ καλέσῃ τὸν
λαὸν εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Αρεώς. Ἡ Κυβέρνησις φοβηθεῖσα ἥπειλησε διὰ
τοῦ εἰσαγγελέως, δοτις καλέσας τὸν καθηγητὴν διμίλησε μετὰ τόνον αὐστη-
ροῦ καὶ κατέστησεν ὑπεύθυνον διὰ πᾶσαν τυχὸν συμβησούμενην ταραχήν.
Ἄλλὰ πρὸς τὰς ἀπειλὰς ἀπτόητος ἔκεινος, ἀφοῦ ἔδωκε τῷ εἰσαγγελεῖ συν-
τόμως τὸ προσῆκον μάθημα περὶ γλώσσης προσέθηκε. Ἐμπνεόμενος ὑπὸ^{ΔΙΕΡΓΕΙΤΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΦΙΛΟΦΟΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ}
τῆς ὑψηλῆς ίδεας ὅτι συμβάλλοιται πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς
φυλῆς ἀδιαφορῶν καὶ πρὸς τὴν παῦσιν καὶ πρὸς τὴν φυλάκισιν καὶ πρὸς
αὐτὸν τὸν θάνατον¹⁾. Πρὸς τὸ εὔλογον θάρρος τοῦ σοφοῦ πρεσβύτου
ἐκπλαγεὶς ὁ εἰσαγγελεὺς ἀπέβαλε τὸν αὐστηρὸν τόνον καὶ ἵκέτευσεν αὐτὸν,
ἴνα μὴ διὰ ζωηρῶν ἔκφρασεων ἔρεθισθῇ ὁ λαὸς καὶ ἐκτραπῇ εἰς ταραχάς.

'Εφάμιλλος λοιπὸν πρὸς τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ ἀνδρὸς ἥτο ἡ εὐτολμία²⁾.
Είναι δὲ θαυμαστὸν ὅτι τὴν ἔξαίρετον αἰσιοδοξίαν καὶ τὴν θερμὴν ἐλπίδα
δὲν ἡδυνήθησαν νὰ μαράνωσι μηδ' αἱ τραγικαὶ τοῦ βίου περιπέτειαι καὶ
αἱ ἀνήκεστοι τοῦ βίου συμφοραί, ὃν μεγίστη ἥτο ἡ ἐν βραχεῖ χρόνῳ
ἀπώλεια καὶ τῶν δύο λαμπρῶν καὶ εὐελπίδων υῖῶν. Τὸ ζωηρὸν θρησκευτικὸν
συναίσθημα καὶ ἡ ἀκράδαντος εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς πίστις, ἡ
ἀπόλυτος εἰς τὸ Θεῖον πεποίθησις καὶ ἡ ἀκραιφνής εἰς τὰς ἀθανάτους
ίδεας ἀφοσίωσις ἐνεποίουν αὐτῷ ψυχικὸν σθένος καὶ ἐνεστάλαζον οὐρανίαν
παραμυθίαν³⁾.

'Η ὑπέροχος ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ δρᾶσις, ὁ ἀξιάγαστος χαρακτήρε
καὶ ἡ μάγνη φιλοπατρία τοῦ Γεωργίου Μιστριώτου παγκοίνως ἀνεγνωρίσθη-

¹⁾ 5,15.

²⁾ "Υστερον διμιῶν πρὸς τοὺς φοιτητὰς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ Σχολῇ εἴπε τοὺς περι-
φήμους ἔκείνους λόγους «Καὶ ἂν με δίψωσιν οὐχὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀλλά καὶ εἰς
τὸν Τάρταρον, καὶ ἔκειθεν θέλω δῆξει φωνὴν «στῆτε, ἄθλιοι, σεβάσθητε τὰς τρεῖς
χιλιετηρίδας, αἵτινες ἀγριωπαὶ καθηρώσιν ὑμᾶς ἐκ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν Προστυ-
λαίων καὶ δίψατε χαμαὶ τὸν πέλεκυν, δι' οὗ πειρᾶσθε δπως θραύσητε, μητραλοῖαι,
τὴν κεφαλὴν τῆς πατρίδος. Ἄν δὲ πάλιν διὰ τῆς μεθόδου τοῦ δωματίου τῶν φθι-
σιώντων ἀγάγωσί με εἰς τὸν τάφον, ἐνῷ ἔχω τὰς δυνάμεις. Ίνα ἐργασθῶ ὑπὲρ τῆς
πατρίδος μου, ἐκ τοῦ ἄλλου βίου θέλω κατέλθει ὡς ἀλάστωρ δαίμων ἡ ὡς τιμωρὸς
'Εριννὺς ἔκείνων».

³⁾ "Ἄξιος πολλοῦ θαυμασμοῦ καὶ διεγερτικὸς ἄκρας συγκινήσεως εἶναι ὁ πρὸς
τοὺς φοιτητὰς λόγος τοῦ ἀοιδίμου Μιστριώτου ὁ μετὰ τὸν τραγικὸν καὶ τοῦ δευτέρου
υἱοῦ θάνατον ὁηθεῖς ἐν τῇ ἐπαναλήψει τῶν μαθημάτων. P. L. 4,75 ἔξ. Οὐδὲν ὁ σκλη-
ρότατος τὴν καρδίαν θὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα ἀναγινώσκων τὴν προσαφύ-
νησιν τοῦ ἀτυχοῦς πατρὸς ἀνατιθέντος τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἡλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους
τῷ ἐν Λονδίνῳ ἔξαίφνης ἀποθανόντι περικαλλεῖ καὶ πολυμαθεῖ υἱῷ Νικολάῳ.

σαν και προσηκόντως έτιμήθησαν. Ού μόνον οι φυιτηταί του Πανεπιστημίου ηύλαβούντο και έσέβοντο ώς πατέρα και προσιάτην ἀλλὰ και δλος δ ἔλληνικὸς λαὸς ήγάπα και ἐτίμα ἐκεῖνον ώς προμαχοῦντα και αὐτὸ τοῦτο ένσαρχοῦντα τὰ τιμαλφέστατα του Γένους ίδεώδη. Και τῆς εὐλαβείας ταύτης και τιμῆς μικρὰ θὰ μνημονεύσω δείγματα. Ἐπισκεψάμενος δ γεραρὸς καθηγητὴς τὴν Κων/πόλιν ἔτυχε θερμοτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τῶν ἐκεῖ λογάδων και μάλιστα τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔθναρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', οὗ τῇ προτάσει ἡ ιερὰ Σύνοδος ἐλιθραβεύσουσα τὰς πρὸς τὸ Γένος και τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου Διδασκάλου τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὁ τίτλος ἦτο τιμητικώτατος ἄλλως τε και διότι ἐδίδετο τότε τὸ πρῶτον. "Οτε πάλιν τῷ 1910 συνεζητεῖτο τὸ σχέδιον γόμου περὶ δρίου ἥλικίας τῶν καθηγητῶν του Πανεπιστημίου (δις θεσμὸς ὕστερον, ώς μὴ ὕφελεν, εἰσῆχθη), ἡ ἐπιτροπεία τῆς βουλῆς προέτεινεν δπως γένηται μία μόνη ἔξαίρεσις χάριν τοῦ Γεωργ. Μιστιώτου. "Οτε δὲ πρὸς διαφωτισμὸν τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος μετέβη εἰς πολλὰς πόλεις, ἐτιμήθη καθ' ὑπερβολὴν και μονονούνχὶ ἀπειθεώθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, δστις γινώσκει νὰ τιμᾶ ἀεὶ τοὺς εἱλικρινῶς ὑπὲρ αὐτοῦ ἔργαζομένους. 'Ιδίᾳ δ' ἔξεδηλώθη ζωηροτάτη και θαυμαστὴ ἡ πρὸς τὸν καθηγητὴν τιμὴ και εὐγνωμοσύνη, δτε ἔώρτασε τὴν τεσσαρακοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας. Λόγοι ἔγκωμιαστικοὶ και προσφωνήσεις συγκινητικαὶ ἀπηγγέλθησαν, δῶρα ἀναμηστικὰ προσηνέχθησαν, γεύματα παρετέθησαν και συγκινητικὰ τηλεγραφήματα πανταχόθεν ἐστάλησαν. Οὐχ ἦτον ἐτιμᾶτο δ "Ἑλλην καθηγητὴς ὑπὸ τῶν ἀλλοεθνῶν και ἰδίᾳ τῶν Γερμανῶν σοφῶν, ών δύο ἥσαν μάλιστα φίλοι και θαυμασταὶ παρακολουθοῦντες μετὰ ἀδιαπτώτου διαφέροντος τοὺς γλωσσικοὺς ἀγῶνας τοῦ συναδέλφου αὐτῶν και συνηγοροῦντες διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτῶν κύρους, λέγω τοὺς θερμοὺς φιλέλληνας και ἐπιφανεῖς φιλολόγους Edgar Martini και Engelbert Dregur, ἐκεῖνον μὲν καθηγητὴν τοῦ ἐν Λιψίᾳ τοῦτον δὲ τοῦ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστημίου. Ὁ Dregur θαυμάζων ἔγραφε πλὴν ἀλλων «Τὸ ὄνομα Μιστριώτης θέλει λάμπει εἰς τοὺς αἰῶνας ως σύμβολον διανοητικῆς ἐλευθερίας και ἐθνικῆς ἐνότητος τοῦ σύμπαντος ἔλληνισμοῦ». Και τὴν ἀπόφανσιν ταύτην τοῦ Γερμανοῦ σοφοῦ κυροῦσι τὰ πράγματα και μαρτυροῦσι τὰ γεγονότα.

Ο Γεώργ. Μιστριώτης ἔξερχόμενος τοῦδε τοῦ βίου ἐν πρεσβυτικῇ πως ἥλικια κατέλειπε βεβαίως μέγα κενόν, δπερ ποιεῖ δ θάνατος μεγαλοφυῶν και σπανίως ἀναφαινομένων ἀνδρῶν. "Ητο δ' δμως παρήγορον δτι κατέ-

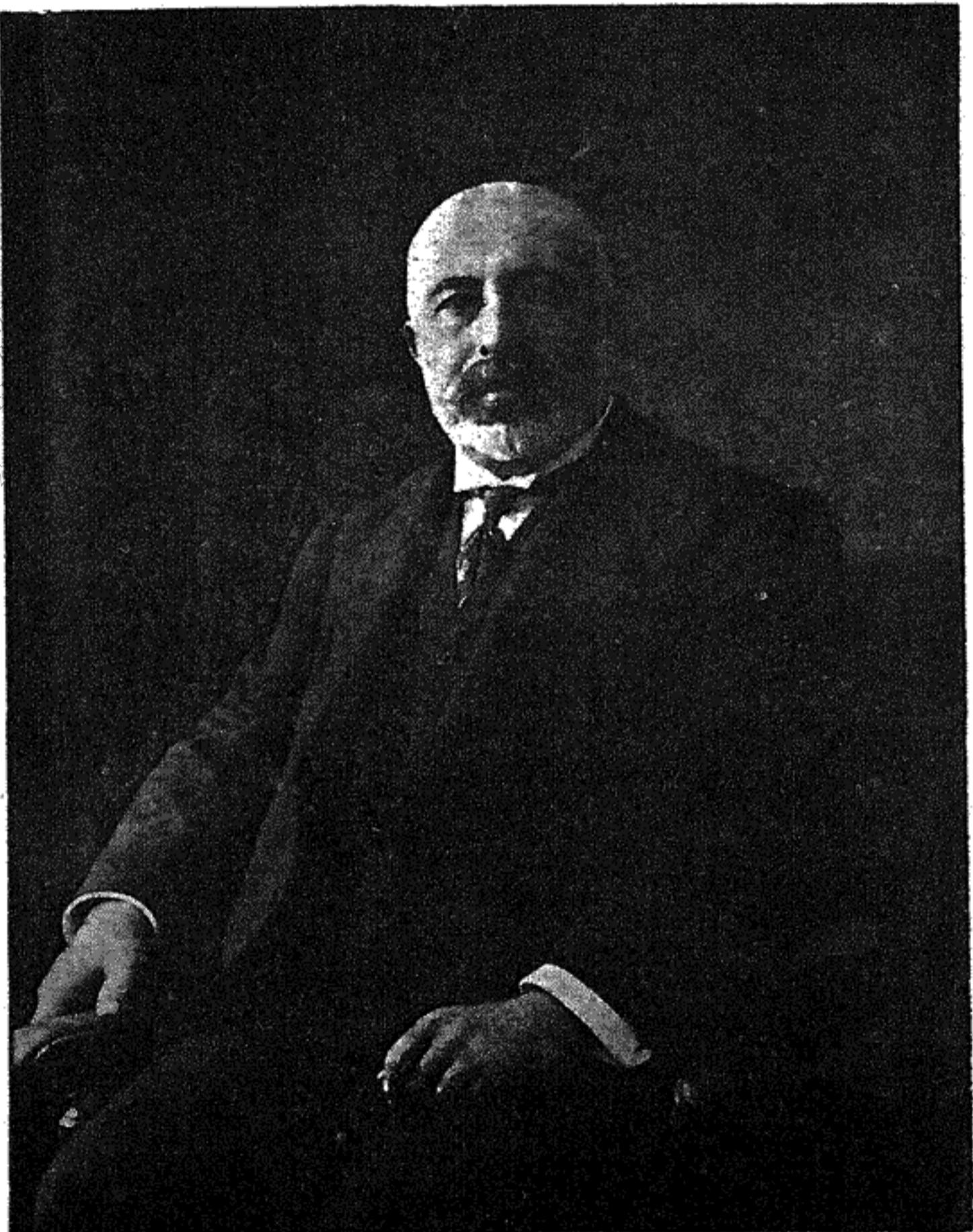
λειπεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διάδοχον ἄνδρα διὰ πολλῶν ἀρετῶν κεκοσμημένον καὶ ἔξαιρετα ἐφόδια κεκτημένον καὶ ἐπομένως δυνάμενον, ὅπως συνεχίσῃ τὸ μέγα τοῦ διδασκάλου ἔργον¹⁾. Οὗτος ἦτο δὲ Ἐπίδρεας Σκιᾶς.

* *

Ο Σκιᾶς συνεδύασεν δύντως πολλὰς ἀρετὰς τῶν διαπορεπῶν καθηγητῶν αὐτοῦ καὶ προκατόχων. Συμπαγής τὸ σῶμα καὶ ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν, εὖπρεπὴς τὴν μορφὴν καὶ τετράγωνος τὸν νοῦν διεκρίνετο ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἀσκονον ἐπιμέλειαν καὶ τὴν μέχρι ὑπερβολῆς ἔξικνουμένην φιλοπονίαν, τὴν ἴσχυράν καὶ διαυγῆ διάνοιαν καὶ τὴν βαθεῖαν καὶ εὔστοχον κρίσιν. "Οπερ δὲ κατ' ἔξοχὴν ἐκεῖνον διέκρινε καὶ ἐποίει σεβαστὸν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνταγωνισταῖς καὶ τοῖς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἢ τῇ πολιτικῇ ἀντιφρονοῦσιν, ἥτο ἡ εἰλικρίνεια, τὸ καθαρὸν καὶ ἀδολὸν τοῦ φρονήματος, δὲ στερεὸς καὶ ἀδαμάντινος χαρακτήρ. Εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐπέτρεπε τὴν θυσίαν τῶν πάντων καὶ ἀπὸ τοῦ καθήκοντος οὐδὲν οὐδέποτε νὰ ἀποτρέψῃ ἐκεῖνον ἥδυνατο. Οἱ γινώσκοντες τὸν ἄνδρα πολλάκις ἐθαύμασαν ὅτι οὐδὲ τῶν ἐπιφανεστάτων ἢ φιλτάτων προσώπων αἱ θερμόταται παρακλήσεις ἥδυναντο οὐδὲν ἐλάχιστον νὰ ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ὅδοῦ, ἥν περ ἀεὶ κατὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ καθήκοντος ἐπορεύετο.

Αφοσιώσας ἐαυτὸν ἀρχῆθεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν φιλολογίαν ἐγένετο νεώτατος ἀμα ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας ὑφηγητής, διδάσκων δὲ καὶ συγγράφων ὑπῆρξεν εὐδοκιμώτατος. Πλὴν τῆς φιλολογίας ἐθεράπευσεν ἐπιμελῶς καὶ ἐπιτυχῶς τὴν ἀρχαιολογίαν, εἰς ἣν πολυτίμους προσήνεγκεν ὑπηρεσίας γενόμενος πολλὰ ἔτη ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ συγγράψας ἀξιό-

¹⁾ Ο Γεώργιος Μιστριώτης ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει τῆς Αρκαδίας τῷ 1837. Ο πατὴρ αὐτοῦ ἐν Μιστρῷ τῆς Λακεδαιμονίου ἀσκήσας τὴν ἐμπορίαν μετέσχε τοῦ Ιεροῦ ἀγῶνος καὶ ἐπολέμησε γενναίως ὑπὸ τοὺς Μανδομιχάλας καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Λί ἀφηγήσεις τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀλλών Τουρκομάχων καὶ αἱ ἐπιδείξεις τῶν ἐπὶ τοῦ στήθους τραυμάτων ἐνέβαλλον τῷ νεανίᾳ κατὰ τὴν Ιδίαν αὐτοῦ δμολογίαν «ἐνθουσιασμὸν ἀμύθητον καὶ κατάπληξιν μυστηριώδη». Μετὰ τὸς εὐδοκίμους ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ηλανεπιστημίῳ σπουδὰς μετέβη εἰς Γερμανίαν, ἐνθα παρέμεινε πέντε ἔτη καὶ ἡκροάσατο τῶν διαπορεπεστάτων τότε καθηγητῶν, δὲν προετέχεν δὲ Βοΐχχιος καὶ δὲ Γεώργιος Κούρτιος. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐγένετο τῷ ἔτει 1868 ὑφηγητής καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας τακτικὸς καθηγητής τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Τὸ ἐντεῦθεν ἐδίδασκεν ἀνελλιπῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς μέχρι τέλους διότι, εἰ καὶ κατὰ τὸν περὶ ὄρίου ἡλικίας νόμον ἐπαύσατο ὃν τακτικὸς καθηγητής, ἐξηκολούθει ἐπίτιμος ὃν καθηγητής νὰ διδάσκῃ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Άκματος τὰς πνευματικὰς δυνάμεις καὶ ἐργαζόμενος εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐλλήνων συγγραφέων κατελήφθη μετὰ τριήμερον ἀσθένειαν ὑπὸ τοῦ θανάτου τῇ 12 Τουνίου τοῦ 1926.

ΠΑΝΕΠΙ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Ε
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ε.γ.δ πς κ.π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

λόγους ἀρχαιολογικάς διατριβάς. Διορισθεὶς τῷ 1910 καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἡσχολήθη συντονώτερον περὶ τὸν οἰκεῖον αὐτῷ κλάδον καὶ ίδιᾳ περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Εἰς τοῦτο δὴ ἀναφέρονται πλεῖσται διατριβαὶ καὶ συγγραφαὶ τοῦ Σκιᾶ, ἐν αἷς ἀναπτύσσεται ἡ πολυθρύλη τος ὑπόθεσις μετ' ἔκπληττούσης βαθυνοίας καὶ σπανίας πολυγνωσίας, οἷαν ἥδύνατο νὰ ἔχῃ ἀνήρ τὴν ἴστορίαν τῆς γλώσσης ἥμῶν ἀριστα ἐπιστάμενος καὶ περὶ τὰς ξένας φιλολογίας ἀρτιώτατα συγχεκροτημένος. 'Ἐβασάνισεν ἐπιστημονικῶς καὶ ἤλεγξεν αὐστηρῶς τὴν παράδοξον τοῦ Κρονυμβάχερ δοξασίαν, δτι δῆθεν ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι εἴδωλον νεκρὸν ἢ ἥμίνεκρον, διὰ τεχνητῶν μέσων συντηρούμενον, εἶδός τι μουμίας καὶ ἔλεγξας ἀπέδειξεν δτι τοιοῦτος ἴσχυρισμὸς εἶναι θεωρητικῶς σαμρὸς καὶ ἴστορικῶς ἀνυπόστατος. 'Ωσαύτως δ' ἀπέδειξε σφαλερὰν τὴν περὶ διγλωσίας γνῶμην, δτι δῆθεν ὑπάρχει οὐρανομήκης διαφορὰ τῆς γραφομένης νέας Ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς δμιλουμένης· ἔδειξεν δτι δὲν ὑπάρχει διγλωσσία, ὅποτε καὶ ἡ καθαρεύουσα καὶ ἡ δημώδης εἶναι ἀμφότεραι διάλεκτοι τῆς μιᾶς καὶ μόνης Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ δτι τοιαῦται διαλεκτικαὶ διαφοραὶ δμιλουμένης καὶ γραφομένης ὑπάρχουσιν εἰς πάσας τὰς γλώσσας οὐδὲ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἔξαιρουμένης¹⁾. 'Ανέπτυξε διεξιδικῶς καὶ ἀπέδειξε περιφανῶς δτι ἡ καθαρεύουσα δὲν ἐδημιουργήθη δι' εἰσαγωγῆς εἰς τὴν δημώδη στοιχείων γλωσσικῶν ἀπὸ πολλοῦ καταστάτων νεκρῶν ἀλλ' δτι ἐλαλεῖτο πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ τὰ ἀρχαῖζοντα διαλεκτικὰ στοιχεῖα αὐτῆς ἀπετέλουν πάντοτε μέρος τῆς ζώσης Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑφιστάμενα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ δημώδη. 'Ἡ καθαρεύουσα ἀρα δὲν εἶναι ἐπαναγωγὴ παλαιοτέρας γλωσσικῆς καταστάσεως ἀλλὰ διάλεκτος ὑφισταμένη κατὰ παράδοσιν προφορικὴν καὶ ἀδιάλειπτον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν²⁾. "Εδειξε δ' δτι ἡ γραμματικὴ τῆς δημώδους οὐδέποτε εἶχε καθολικὸν κῦρος καὶ κατ' ἄκολουθίαν δτι δ Ψυχάρης καὶ οἱ ὅπαδοὶ αὐτοῦ ἀξιοῦντες νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν δημώδη γραμματικὴν καθολικῶς καὶ νὰ καταργήσωσι πάντα τὰ ἀλλότρια

¹⁾ 'Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ Πολυβίου ὑπῆρχον πολλάκις μεταξὺ δμιλουμένης καὶ γραφομένης γλώσσης πλείονες καὶ σπουδαιότεραι διαφοραὶ ἡ ὅσαι ὑπάρχουσι σήμερον παρ' ἥμīν.

²⁾ 'Ἐπὶ τῇ βάσει ἀξιοπίστων μαρτυριῶν ἀπέδειξε περιφανῶς ὁ ἀείμνηστος Σκιᾶς δτι ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι τῆς ἀλώσεως ἐλαλεῖτο εἰσέτι ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Αὐλὴν καὶ καθόλου τῶν ἐπιφανεστάτων Ἐλλήνων· καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν δὲ ἐλαλεῖτο ώσαύτως ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῶν λογίων. 'Εκτὸς δὲ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ὑπῆρχεν ἥδη πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ διάλεκτος τις μεσάζουσα μεταξὺ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τῶν νεοελληνικῶν δημωδῶν διαλέκτων· αὗτη ἡ διάλεκτος δέν διέφερεν οὐσιωδῶς τῆς νῦν καθαρευούσης.

στοιχεῖα ἐπιχειροῦσι νὰ δημιουργήσωσι γλῶσσαν τεχνητὴν οὐδέποτε προϋπάρξασαν καὶ νὰ μεταβάλωσι βίᾳ τὴν κατὰ φύσιν ὑπάρχουσαν γλωσσικὴν κατάστασιν. Καὶ τὸ συμπέρασμα τῶν ἐμβριθῶν μελετῶν τοῦ Σκιᾶ εἶναι τόδε· ἡ καθαρεύουσα εἶναι ἡ ὀληθῶς ἔθνικὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, ἔκαστος δὲ διφεῖλει νὰ μὴ ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς ἐπιχρατήσεως αὐτῆς ἀλλὰ τούναντίον νὰ ἐπιβοηθῇ· ὑπὲρ πάντα δὲ ἄλλον διφεῖλει νὰ συντελέσῃ εἰς τοῦτο ἡ Κυβέρνησις βελτιοῦσα τὴν ἐκπαίδεισιν καὶ μάλιστα τὴν δημοτικήν, διότι οὐδεμία γλῶσσα δύναται νὰ διατηρηθῇ ἀδιάφθορος μὴ ἐνισχυομένη συνέχως διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας.

Γενόμενος εἰσηγητὴς τῆς ὑπὸ τοῦ ‘Υπουργείου τῆς Παιδείας διορισθεῖσης ἐπιτροπείας πρὸς ἔξετασιν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τῶν δημοτικῶν σχολείων ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐλέγξῃ πρὸς ἄλλοις τὴν ἀπόπειραν τῶν μαλλιαρῶν πρὸς μεταβολὴν τῆς γλώσσης τῶν διδακτικῶν βιβλίων. Οἱ χυδαῖσται λογχορίζοντο διτὶ πρὸς τελεσφόρον διδασκαλίαν ἐπάναγκες νὰ χρησιμοποιῆται ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν μαθητῶν, ἔστω αὖτη καὶ διαλέκτος. ‘Ἄλλ’ διοίδιμος Σκιᾶς ἔδειξεν διτὶ διφεῖλει μὲν ἡ διδασκαλία ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ νὰ ἀφορμᾶται ἐκ τῆς μητρικῆς διαλέκτου τοῦ μαθητοῦ ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀνυψοῖ αὐτὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἔθνικὴν γλῶσσαν. Θὰ ἦτο δὲ γελοῖον καὶ τερατῶδες νὰ περιορίσωμεν τὸν μαθητὴν καθ’ ἀπαντα τὸν χρόνον τῆς μαθητείας ἐν τῇ μητρικῇ διαλέκτῳ καὶ ἐπομένως ἐν τῇ ταπεινοτάτῃ τῆς ἀναπτύξεως βαθμοῦ διακωλύοντες τὴν πρὸς τὸ δλον ἔθνος ἐπικοινωνίαν.

Πολλὰς περὶ γλώσσης δοξασίας ἥλεγξε σφαλερᾶς καὶ εὔρε καὶ ἐδίδαξε τὰ δρθά. ‘Ἀπλῶς δ’ εἴκειν εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα οὐδεὶς ξιστεῖ τῶν νεωτέρων ἐνεβάθυνε τοσοῦτον καὶ κατενόησεν, δισον δ Σκιᾶς. Τὰς περισπουδάστους περὶ τούτου μελέτας, αἵτινες θὰ μένωσιν ἐς ἀεὶ περιφανὲς μαρτύριον βαθυγνῶμονος ἔρεύνης, λογικῆς ἀκολουθίας καὶ ἀποδεικτικῆς δυνάμεως, διέκοψεν ἀποτόμως δὲ πελθῶν πρόωρος θάνατος¹⁾). ’Ἐν τῇ κρατούσῃ λειψανδρίᾳ δὲ θάνατος ἀνδρῶν, οἷος δ Σκιᾶς, εἰς λόγον σοφίας καὶ ἀρετῆς ἀρίστων,

¹⁾ Ο ‘Ἄγριες Σκιᾶς ἐγεννήθη τῷ 1861 ἐν Καλάμαις. ἐνθα καὶ διήνυσε τὰς ἐγκυρίους σπουδάς. Είτα δ’ ἐφοίτησεν ἐν τῷ ἔθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐπέδειξεν ἔξαιρετον ζῆλον ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φιλολογίας, ἡς ἀνηγορεύθη τῷ 1884 διδάκτωρ ἀριστούχος. Μετά τοία ἔτη, καθ’ ἀρισταῖς ἐδίδαξεν ἐν τῷ γυμνασίῳ Καλαμῶν καὶ ἐν τῇ ‘Εμπορικῇ Σχολῇ Χάλκης, μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἡσχολήθη ίδιᾳ περὶ τὴν ἔλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη τῷ 1895 ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐν ᾧ θέσει ἔμεινε μέχρι τοῦ 1910. Τότε διωρίσθη καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐδίδαξεν εὐδοκίμως καὶ ἐπιμελῶς μέχρι τοῦ θανάτου ἐπιγενομένου τῇ 8 Αὐγούστου τοῦ 1932.

είναι άνυπολόγιστον κακὸν καὶ δύναμαι εἰπεῖν ἔθνικὴ ἀπώλεια. Εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν ὅτι τὸ κράτος θὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλειφθέντων συγγραμμάτων ἑκείνου, τῶν τε εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἀναφερομένων καὶ τῆς «Μετρικῆς», ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης.

Τοιοῦτοι ἐν ἀμυδρᾷ σκιαγραφίᾳ οἱ ἀκάματοι τῶν ἔλληνικῶν γραμμάτων θεραπευταὶ καὶ ἀκραιφνεῖς τῶν ἰδεωδῶν τοῦ ἔθνους προασπισταί, εἰς ὃν τὴν μνήμην εὐλαβῶς προσφέρομεν σήμερον δάφνην ἀειθαλῆ καὶ ἀνθη ἀμάραντα, ἀτινα ἐδρέψαμεν ἐκ τοῦ ἀκηράτου λειμῶνος τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ μυθοβόλου χῆπου τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων. Τοιοῦτοι οἱ λογάδες τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ ἐπίλεκτα τῆς πατρίδος τέκνα, ὃν τὸ κλέος ἔσται ἀνεμέσητον καὶ τὸ δνομα ἀφθιτον. Μακάρια ὅντως τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα τοιαῦτα τέκνα καὶ τρὶς καὶ τετράκις εὐτυχεῖς αἱ γενεαί, ἃς ἐκτρέφουσι καὶ παιδαγωγοῦσι τοιοῦτοι διδάσκαλοι. Διότι, ἀν ἀληθεύῃ ὅτι οἱ μεγάλοι ἀνδρες είναι δημιουργῆματα τῶν λαῶν αὐτῶν, είναι οὐχ ἡτον ἀληθὲς ὅτι οἱ ἔστιν ὅτε ἀναφαινόμενοι καὶ οἶονεὶ ὑπὸ τοῦ θείου πεμπόμενοι ὑπέροχοι ἀνδρες μορφοῦσι τοὺς λαοὺς μεγάλους καὶ καθοδηγοῦσιν εἰς ἔργα ὑψηλά. Οὗτοι ζῶντες χειραγωγοῦσι καὶ ἀποθανόντες διδάσκουσι διὰ τοῦ καταλειφθέντος παραδείγματος. Καὶ αἱ ψυχαὶ ‘Ὑμῶν, μεγάλοι Διδάσκαλοι, ἀπὸ τοῦ ἀπεράντου τῶν Πνευμάτων κόσμου, ὃπου μετηρσίωσε καὶ ἀνήγαγεν ἡ κατὰ τὸν βίον διηνεκῆς τῆς ἀληθείας ζήτησις καὶ ἐνδελεχῆς τῆς ἀρετῆς ἀσκησις, θὰ ἴκετεύωσιν ἀεὶ θεομῶς τὸν κοσμοπλόκον Θεὸν ὑπὲρ τῆς πεφιλημένης πατρίδος, ὑπὲρ ἡς ἐν τῇ ζωῇ φιλοτίμως ἐμοχθήσατε καὶ ἐπωφελῶς ἐδράσατε. Τὸ δ’ ἔθνος εὔγνωμον μετ’ εὐλαβείας θά διατηρῇ πάντοτε τὰ ἔριτιμα ‘Ὑμῶν δόντα φαεινὰ σύμβολα ἐκπάγλου ἀρετῆς καὶ εὐστόργου θεραπείας τῶν θεσπεσίων αὐτοῦ ἰδεωδῶν. Καὶ ἐν τῇ συνεχίσει τοῦ ἴστορικοῦ καὶ ἀνθρωπιστικοῦ ἔργου καὶ τῇ ἐπιτελέσει τοῦ θείου αὐτοῦ προορισμοῦ θὰ προβάλλῃ κατὰ τὸν ἀπέραντον χρόνον τὸ ἀθάνατον ὑμῶν ἔργον εἰς μίμησιν τοῖς νεωτέροις, οἵτινες θαυμάζοντες καὶ τιμῶντες θὰ ἀναφωνῶσι πάντοτε ἀγήρων ‘Ὑμῶν εἴη τὸ δνομα καὶ αἰωνία ἡ μνήμη.